

AZƏRBAYCANDA ELEKTROTEKNIKA SAHƏSİNİN GZİT (SWOT) TƏHLİLİ

Daxil olub: 10 oktyabr 2023-cü il
Qəbul olunub: 12 dekabr 2023-cü il
Received: 10 October 2023
Accepted: 12 December 2023

Nərgizxanım Baxışova
Azərbaycan Texniki Universiteti;
nergizxanim.baxishova@aztu.edu.az;
ORCID ID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-0005-794X>

Xülasə

Məqsədlərin, sosial-iqtisadi məsələlələrin və tapşırıqların təhlili kimi də tanınan GZİT təhlili müxtəlif sənaye sahələrində, o cümlədən elektrotexnika sənayesində istifadə olunan strateji planlaşdırma vasitəsidir. O, elektrotexnika sənayesində planlaşdırma və idarəetmə prinsiplərini bir neçə yolla, o cümlədən məqsədlərin uyğunlaşdırılması, resursların bölüşdürülməsi, risklərin azaldılması, vaxtın idarə edilməsi, qanunvericiliyin tələblərinə uyğunlaşdırılması, keyfiyyət təminatı, çeviklik, performansın qiymətləndirilməsi, davamlı təkmilləşdirmə yolu ilə tənzimləməkdə mühüm rol oynayır. Tədqiqatın əsas məqsədi elektrotexnika sənayesinin GZİT təhlilinin aparılmasındadır. Tədqiqat işində GZİT-təhlildən istifadənin əsas məqsədi elektrotexnika sənayesində fəaliyyət göstərən müəssisələr üçün insan kapitalının və maddi resursların səmərəli şəkildə istifadə edilməsinə, resursları ən çox ehtiyac duyulan istiqamətə yönəldilməsinə və bu sahədə rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına yönəldilmiş strategiyaların hazırlanmasına töhfə verməkdir. Tədqiqat işində GZİT-təhlil ilə kəmiyyət təhlili həyata keçirmək üçün metodologiyaya uyğun olaraq, hər bir amilin digər amillərlə qarşılıqlı əlaqələrini xarakterizə edən matris cədvəllər tərtib edilmişdir. Həmçinin tədqiqat işində elektrotexnika sənayesi məhsulları istehsalına, ixrac potensialına təsir göstərəcək daxili amillərin güclü və zəif tərəfləri, xarici amillərin imkan və təhlükələri analiz edilmişdir. Tədqiqat nəticəsində Azərbaycanda elektrotexnika sahəsinin ekspert qiymətləndirməsi vasitəsi ilə GZİT-təhlil aparılmışdır. Bundan əlavə olaraq, GZİT-təhlilin ümumiləşdirilmiş nəticəsi alınmışdır. Tədqiqatın məhdudiyyətləri daha geniş praktik informasiya tələb etməsidir. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda elektrotexnika sahəsinin mövcud problemlərinin həllində və dayanıqlı iqtisadi inkişafa töhfə verəcək proqramların və gələcək proqnozların hazırlanmasında, gender bərabərliyi mexanizminin və normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsində, tədqiqatçılar tərəfindən gender bərabərsizliyi mövzusu haqqında aparılan araşdırmalarda, o cümlədən təhsil müəssisələrində istifadə oluna bilər.

Açar sözlər: *GZİT, SWOT-matris, elektrotexnika sənayesi, rəqabət qabiliyyəti, rəqabət qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi.*

SWOT ANALYSIS OF ELECTRICAL TECHNOLOGY IN AZERBAIJAN

Nargizkhanim Bakhishova
Azerbaijan Technical University
nergizxanim.baxishova@aztu.edu.az

Abstract

The main goal of the study is conducting research of SWOT analysis of the electrical industry. The main goal of using SWOT analysis in research work is to contribute to the development of strategies aimed at the effective use of human capital and material resources, directing resources to the most necessary areas, increasing the competitiveness of enterprises in the electrical industry of the economy. To conduct a quantitative analysis of SWOT analysis in the research work, according to the methodology, matrix tables were compiled characterizing the interactions of each factor with other factors. The research work also analyzed the strengths and weaknesses of internal factors that will affect the production of electrical industry products, export potential, as well as the opportunities and threats of external factors. As a result of the study, a SWOT analysis was carried out through an expert assessment of the electrical engineering sector in Azerbaijan. In addition, a summary result of the SWOT analysis was obtained. The disadvantage of the study is that it requires much more practical information. The practical significance of the conducting research lies in the fact that it can be used in solving current problems in the electrical sector of Azerbaijan, as well as in preparing programs and forecasts for the future that will contribute to sustainable economic development, improving the mechanism of gender equality and the regulatory framework. Framework, in studies conducted by researchers on the topic of gender inequality, including in educational institutions.

Keywords: *SWOT, SWOT matrix, electrical industry, competitiveness, competitive assessment, weaknesses and strengths, opportunities and threats, expert assessment.*

SWOT-АНАЛИЗ ЭЛЕКТРОТЕХНИКИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Наргизханум Бахышова
Азербайджанский Технический Университет
nergizxanim.baxishova@aztu.edu.az

Резюме

Основная цель исследования проведение SWOT-анализа электротехнической промышленности. Основная цель использования SWOT-анализа в исследова-

тельской работе – способствовать разработке стратегий, направленных на эффективное использование человеческого капитала и материальных ресурсов, направление ресурсов в наиболее необходимые сферы, повышение конкурентоспособности предприятий в действующих в электротехнической промышленности экономики. Для проведения количественного анализа SWOT-анализа в исследовательской работе, согласно методике, были составлены матричные таблицы, характеризующие взаимодействия каждого фактора с другими факторами. Также в исследовательской работе были проанализированы сильные и слабые стороны внутренних факторов, которые будут влиять на производство продукции электротехнической промышленности, экспортный потенциал, а также возможности и угрозы внешних факторов. В результате исследования был проведен SWOT-анализ посредством экспертной оценки сферы электротехники в Азербайджане. Кроме того, был получен обобщенный результат анализа SWOT. Ограничения исследования заключаются в том, что оно требует более обширной практической информации. Практическая значимость исследования заключается в том, что оно может быть использовано при решении текущих проблем электротехнической сферы Азербайджана, а также при подготовке программ и прогнозов на будущее, которые будут способствовать устойчивому экономическому развитию, совершенствованию механизма гендерного равенства и нормативно-правовой базы в рамках исследований, проводимых на тему гендерного неравенства, в том числе в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: SWOT, SWOT-матрица, электротехническая отрасль, конкурентоспособность, конкурентная оценка, слабые и сильные стороны, возможности и угрозы, экспертная оценка.

Giriş

İstənilən biznes və ya təsərrüfat subyektinin əsas hədəflərindən biri özünü cəmiyyətə başqaları ilə müqayisədə daha rəqabət qabiliyyətli göstərməkdir. Bu baxımdan, rəqabət qabiliyyətlilik hansı nöqteyi-nəzərdən yanaşmadan asılı olmayaraq hazırda qədər rəqabət qabiliyyətlilik anlayışı hamı tərəfindən qəbul edilmiş birmənalı tərif kimi qeyd etmək mümkün deyildir. Məsələn, firmalar üçün rəqabət qabiliyyətlilik bazarlarda daha çox pay götürmək, hökumət üçün rəqabət qabiliyyətlilik ölkə gəlirlərinin artması, istehlakçılar üçün - keyfiyyətli məhsul və xidmət, iqtisadçılar üçün isə rəqabət qabiliyyətlilik məhsul vahidinə çəkilən minimum xərclərlə bağlıdır. Bəlkə də bu baxımdan, iqtisadi ədəbiyyatlarda rəqabət qabiliyyətliliklə bağlı hələ bu vaxta qədər bir-birilə eyni olan vahid yanaşma tərzii yoxdur.

Bu baxımdan, bir çox iqtisadçının tədqiqatında rəqəbat qabiliyyətliliklə bağlı müxtəlif yanaşmanı nəzərdən keçirmək maraqlı olardı [1].

Cədvəl 1. Rəqəbat qabiliyyətliliyin müəyyən edilməsi ilə bağlı yanaşmalar [1]

Müəllif	Yanaşma
M.Porter	Bazarda oxşar məhsullarla, xidmətlərlə rəqəbat aparan məhsulun və ya xidmətin özünəməxsusluğunu xarakterizə edir [1], [9].
M.Qelvanavski	İqtisadi yarışmada bazar subyektləri arasında üstünlükləri yaratmaq və saxlamaq xassələrini əks etdirir [1], [6].
A.Barisov	Rəqəbat qabiliyyətlilik hər hansı bir müəssisənin bütün elementlərinin mütəşəkkil birlikdə olmasıdır [1], [5].
Y.B.Pubin.	Həm daxili, həm də xarici bazarlarda məhsulların rəqəbat mübarizəsində qalib gəlməsi elmi, texniki, istehsal, təşkili, idarə edilmə və marketinq münasibətlərinin uğurlu məcmusudur [1], [10].
R.İsgəndərov	Keyfiyyət və dəyər xarakteristikalarından alıcının konkret tələbatını təmin edən və analoji əmtəələrdən alıcı üçün sərfəli mənada fərqlənən məcmusu başa düşülür [1], [2].
Z.Səmədzadə	Rəqəbat qabiliyyəti əmtəənin texniki səviyyəsi ilə, marketinq və reklam təminatı ilə, istehlakçının tələblərinə, texniki şərtlərə və standartlara uyğun gəlməsi ilə, servisin, müəllif nəzarətinin, zamanət təminatının, alıcı tərəfdən olan personalın öyrədilməsinin təşkili ilə, məhsul göndərişinin zamanət müddəti ilə, qiymətlərlə, tədiyyələrin şərtləri ilə, konkret bazarda bu əmtəənin vaxtında görünməsi ilə, bu regionda siyasi-iqtisadi vəziyyətlə müəyyən edilir [1], [4].
T.Hüseynov	Bazarda iştirak edən bazar münasibətlərinin oxşar əmtəələri ilə, xidmətləri ilə və ya bazar münasibətlərinin oxşar rəqəbat aparan subyektləri ilə yanaşı, orada bazar münasibətlərinin əmtəələri, xidmətləri subyektləridir [1], [3].

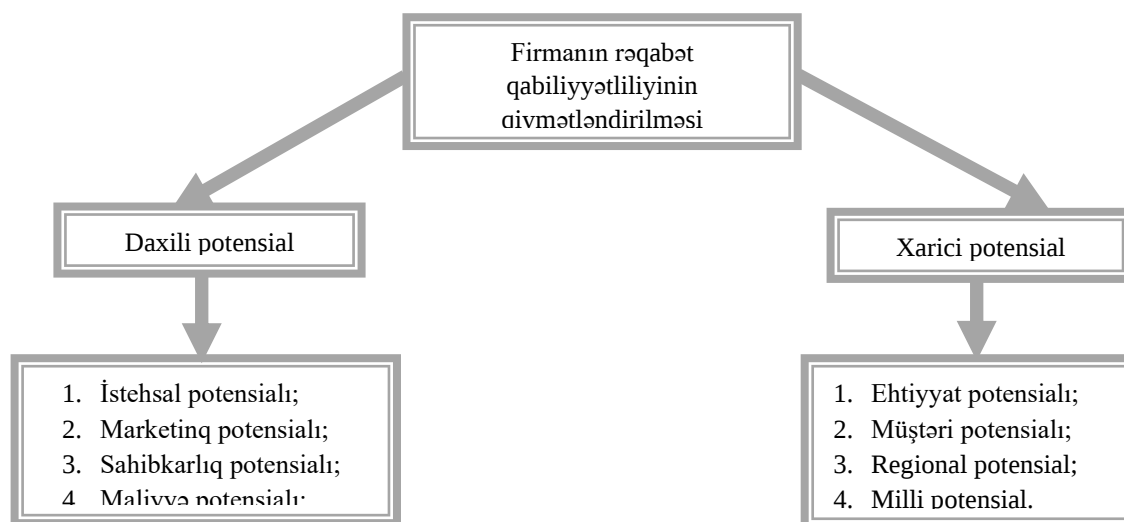
Kəskin rəqəbat şəraitində bazar münasibətləri iştirakçılarına rəqəbat qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi öz rəqəbat mövqeyini qoruyub saxlamaq və idarəetmə düzgün qərarları qəbul etmək üçün çox vacibdir. Təsərrüfat subyektlərinin rəqəbat qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi onun fəaliyyət göstəricilərinin təhlilini edərək, mühim rəqəbat üstünlüklərini və bazarda mövcud mövqeyini müəyyən etməkdən və müəssisənin gələcək inkişafının təmin edilməsi istiqamətində qərarlar qəbul etmək və tədbirlər görməkdən ibarətdir.

Hazırda tək yerli deyil, həmçinin dünya təcrübəsində belə, bazar münasibətləri iştirakçıların rəqəbat qabiliyyətinin qiymətləndirilməsinə dair ümumi qəbul edilmiş vahid bir yanaşma işlənib hazırlanmamışdır. Bu vəziyyət bir çox cəhətdən iqtisadçıların müəssisənin rəqəbat qabiliyyətliliyinin mahiyyətinə dair müxtəlif fikirlərinin olmasından irəli gəlir. Belə ki, dünya iqtisadçıları tərəfindən rəqəbat qabiliyyətlilik mövqeyinin qiymətləndirilməsilə bağlı müxtəlif mövqelər irəli sürülmüşdür [1].

S.B.Yeqorova firmanın rəqabət qabiliyyətliliyinin qiymətləndirilməsini aşağıdakı kimi təklif edir [1], [8].

Əsas hissə

Müasir dövrdə müəssisələrin rəqabət qabiliyyətliliyinin qiymətləndirilməsində istifadə edilən ən son metod SWOT-təhlildir. Ümumiyyətlə, beynəlxalq aləmdə istənilən sahənin gələcək inkişafını müəyyən etmək üçün ilk növbədə həyata keçirilən addımlardan biri də həmin sahə üzrə SWOT-təhlilin aparılmasıdır [1].

Şəkil 1. Müəssisədə rəqabət qabiliyyətliliyin qiymətləndirilməsi mexanizmi

SWOT-təhlil bütövlükdə müəssisənin güclü və zəif tərəflərini, yəni daxili mühitin təhlilini, imkanlar və təhlükələr isə müəssisənin xarici mühitinin təhlilinə əsaslanır. Bildirmək lazımdır ki, SWOT-təhlil dörd əsas istiqaməti özündə birləşdirir [1]:

1. Strengths (güclü tərəflər) – müəssisənin üstünlükləri;
2. Weaknesses (zəif tərəflər) – müəssisənin çatışmazlıqları;
3. Opportunities (imkanlar) – xarici mühit amilləri;
4. Threats (təhlükələr) – müəssisənin mövqelərini zəiflədə biləcək amillər.

A.N.Qvozenko SWOT-təhlil ilə bağlı məqaləsində müəssisənin güclü və zəif tərəflərinin təhlilində xüsusi cədvəldən istifadə etmək lazım olduğunu ifadə edir [1], [6].

Cədvəl 2. Müəssisənin zəif və güclü tərəflərinin müəyyən edilməsi

Parametrlərin qiymətləndirilməsi	Güclü tərəfləri	Zəif tərəfləri
Marketing	Yüksək səviyyə məhsulun keyfiyyətli olması kimi qəbul edilir	Məhsul buraxılışının və ya istehsalının məhdud çeşidi

İstehsal	Müasir texnologiyalardan istifadə vəsaitlərə çıxışın olmasıdır	Ən təhlükəli rəqibdən məhsulun maya dəyərinin 5% yüksək olması
----------	--	--

SWOT-təhlilin ikinci mərhələsi bazarın qiymətləndirilməsilə, daha dəqiq desək, xarici aləmlə bağlıdır. Bunun üçün istehsal fəaliyyətinin növbəti mərhələsini qiymətləndirək.

Cədvəl 3. Bazarın imkan və təhlükələrinin müəyyən edilməsi

Parametrlərin qiymətləndirilməsi	İmkanlar	Təhlükələr
Tələb	Əhalinin say baxımından artımı gözlənilir	Həyat tərzində və dəbdə yeni meyillər istehlakçı zövqlərinin dəyişməsinə səbəb ola bilər
Rəqabət	Yeni bazar iştirakçılarının bazara daxil olmalarına maneələrin olması istehlakçılara təqdim olunan bazar markalarına sadıqlıqla bağlıdır	Müəssisənin bazarda rəqibləri ilə müqayisədə kiçik paya sahib olması

Bildirmək lazımdır ki, qeyd edilənlər istənilən bir müəssisə üçün nümunə ola bilər. Təqdim olunan bu göstəricilər daha geniş və müxtəlif formada da ola bilər.

SWOT-təhlil təşkilatlarda strateji planlaşdırma və strateji idarəetmə üçün istifadə olunan bir vasitədir. O, təşkilati strategiya və rəqabət strategiyasının qurulması üçün səmərəli istifadə oluna bilər [1], [11]. Müasir dövrdə SWOT-təhlil firmaların strategiyasının və eləcə də planının tərtib edilməsi üçün istifadə edilən ən müasir metod olduğu üçün beynəlxalq aləmdə belə yanaşmadan tez-tez istifadə olunur. SWOT-təhlil nəzəriyyəsi strateji idarəetmə alətidir. Təşkilatların üzləşdiyi çevik və menecerlər tərəfindən idarə oluna bilən daxili və heç bir menecer tərəfindən nəzarət edilə bilməyən xarici mühiti var [1], [12].

Elektrotexnika sənayesi Azərbaycanın maşınqayırma sənayesinin mühüm sahələrindən biridir. Sənayenin bu sahəsi güc transformatorları, azgüclü səyyar elektrik stansiyaları, 100 və daha yuxarı kVt gücündə müxtəlif modelli elektrik mühərrikləri, 1-dən 250 kVt-a qədər gücündə motorlar, müxtəlif təyinatlar üçün elektrik və radio naqilləri, kabellər və digər elektrik məhsulları istehsalı üzrə ixtisaslaşmış müəssisələrdən ibarətdir. Elektrotexnika sənayesi müəssisələri bazar iqtisadiyyatı şəraitində öz fəaliyyətlərini az-çox saxlamaları və yeni şəraitə uyğunlaşmaları ilə fərqlənilir [1].

Digər sahələrdə olduğu kimi elektrotexnika sənayesində də planlaşdırma və idarəetmə prinsiplərinin tənziqlənməsi baxımından bu sənaye sahəsinin güclü və zəif tərəflərini, daxili, xarici təsirlərdən yaranan imkan və təhlükələri müəyyən etmək üçün

strateji alət, texnika kimi keyfiyyət, həmçinin kəmiyyət təhlillərini özündə cəmləyən SWOT-təhlil metodunun tətbiq edilməsi olduqca əhəmiyyət kəsb edir.

Təqdim olunan GZİT-təhlil nümunəsi öz növbəsində risklərin azaldılması baxımından bu sənaye sahəsində planlaşdırma mərhələsində erkən potensial texniki, ekoloji problemləri və riskləri əvvəlcədən müəyyən etməklə, onları təsirli şəkildə azaltmaq və ya idarə etmək, keyfiyyət təminatı baxımından isə xüsusi məqsədlərə nail olmaq üçün tələb olunan vəzifələri müəyyən etməklə, keyfiyyətin təminatına töhfə vermək, sistemlərin təhlükəsizliyini və etibarlılığını təmin etməklə elektrotexnika sənayesində mühüm əhəmiyyət kəsb edən hər bir proqramın dəqiqliklə və təfərrüata diqqətli şəkildə yerinə yetirmək üçün strategiyaların ortaya qoyulması baxımından tətbiq edilə bilər.

Yuxarıda qeyd olunanları rəhbər tutaraq məqalədə GZİT-təhlil metodu tətbiq olunmuşdur. GZİT-təhlil metodu tətbiq edilmədən öncə elektrotexnika məhsulları sənayesi müəssisələrinin işi, elektrotexnika məhsulları sənayesi məhsulları bazarı geniş təhlil edilmiş, region, eləcə də dünya bazarları ciddi araşdırılmış, bu sahədə lokal bazarlar və ixracatçılar tədqiq edilmişdir. Araşdırmaların nəticəsi olaraq, bu sənaye sahəsinin inkişafına təsir göstərən amillər toplusu tərtib edilmişdir. Elektrotexnika sənayesi məhsulları istehsalına, ixrac potensialına təsir göstərəcək daxili amillərin güclü və zəif tərəfləri, xarici amillərin imkan və təhlükələri tərəfindən müəyyən edilmişdir. Müəyyən edilmiş amillər toplusu aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir (cədvəl 4).

Cədvəl 4. Müəyyən edilmiş amillər toplusu [1]

AMİLLƏR	
DAXİLİ AMİLLƏRİN GÜCLÜ TƏRƏFLƏRİ	DAXİLİ AMİLLƏRİN ZƏİF TƏRƏFLƏRİ
✓ Elektrotexnika sahəsinin inkişafında ölkədə ənənələrin olması; ✓ İnnovasiyaların dəstəklənməsi; ✓ Yüksək əmək potensialı; ✓ İnkişaf etmiş infrastruktur; ✓ Xammal bazasının mövcudluğu; ✓ Əmək qabiliyyətli və ixtisaslı işçi qüvvəsinin mövcudluğu; ✓ Əlverişli coğrafi mövqe; ✓ İşçi qüvvəsində texniki bacarıqların tez formalaşdırılması; ✓ Böyük Elmi potensialın mövcudluğu.	✓ Maliyyə vəsaitlərinin çatışmazlığı; ✓ Mövcud elektrotexnika məhsullarının və əsas fondların təzə olmaması; ✓ Xidmətin bu sahədə aşağı səviyyədə olması (marketing, satış və s.); ✓ İnnovasiya fəaliyyətinin zəifliyi; ✓ Elektrotexnika məhsulları keyfiyyətinin beynəlxalq standartlara uyğun qəlməməsi; ✓ İdxaldan asılılıq; ✓ Təhsilin muasir tələblərə cavab verməməsi; ✓ Orta məhsul keyfiyyəti; ✓ İstehsal olunan məhsulların dar çeşidi; ✓ Zəif rəqabət mühiti; ✓ Kapital cəlb etməkdə problemlərin mövcud olması; ✓ Elmi xərclərin məhdudluğu; ✓ Müəlliflik hüquqlarının zəif inkişaf etməsi.
XARİCİ AMİLLƏRİN İMKANLARI	XARİCİ AMİLLƏRİN TƏHLÜKƏLƏRİ
✓ Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi; ✓ Sahibkarların və investorların marağının artması; ✓ İnnovativ, yüksək texnologiyalı klasterlərin yaradılması; ✓ Elmi-texniki tərəqqi nailiyyətlərdən istifadə; ✓ Elektrotexnika məhsullarından müştəri məmnuniyyətinin artırılması; ✓ Elektrotexnika sənayesinə dövlətin dəstəyi; ✓ Elektrotexnika məhsulları istehsalının çeşidinin genişləndirilməsi; ✓ İnnovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması; ✓ Elektrotexnika məhsulları keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və beynəlxalq standartlara uyğun olması; ✓ İxtisaslı kadrların hazırlanması və işçilərin ixtisasının artırılması sisteminin inkişafı; ✓ Xarici qabaqcıl elektrotexnika müəssisələri ilə iqtisadi əməkdaşlıq.	✓ Kadr çatışmazlığı və ixtisaslı kadrların xaricə axını; ✓ İdxal olunan analogi xarici elektrotexnika məhsullarının rəqabət qabiliyyətliliyinin güclü olması; ✓ Qabaqcıl, inkişaf etmiş ölkələrin valyuta məzənnəsindən asılılıq; ✓ İqtisadi böhran; ✓ Qlobal elektrotexnika bazarında rəqabətin güclənməsi; ✓ İstehsal olunan milli məhsullara tələbatın azalması; ✓ İdxal olunan xammalın və komponentlərin təchizatçılar tərəfindən qiymətinin artırılması; ✓ Müştərilərin ehtiyacları, tez dəyişən zövqlərin və yeni tələblərin müəyyən edilə bilməməsi; ✓ İnnovativ inkişafdan geri qalma; ✓ Ətraf mühitin görünməsi ilə əlaqədar standartların sərtləşdirilməsi.

Metodoloji tövsiyələrə uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları müəyyənləşdirilmişdir (cədvəl 5 - əlavə).

GZİT-təhlilin kəmiyyət təhlilini həyata keçirmək üçün metodologiyaya uyğun olaraq hər bir amilin digər amillərlə qarşılıqlı əlaqələrini xarakterizə edən matris cədvəllər tərtib edilmişdir (cədvəl 5).

Cədvəl 5. Hadisənin baş vermə ehtimalının qiymətləndirilməsi şkalası (P_j)

Hadisələrin baş vermə ehtimalının ölçülməsi şkalası, P_j hərfi ilə	
Təfsiri	Ehtimalın qiyməti
Hadisələrin baş vermə ehtimalının aşağı olması	0,1–0,3
Hadisələrin baş vermə ehtimalının orta olması	0,4–0,6
Hadisələrin baş vermə ehtimalının yüksək olması	0,7–0,9
Hadisələrin baş vermə ehtimalının çox yüksək olması	1
Amillərin təsirinin qiymətləndirilməsi şkalası (K_j)	
Təfsiri	Kəmiyyət qiyməti
Amillərin təsiri yoxdur	0
Fəaliyyət etmək üçün yeni imkanlar yaranır və ya təhlükələrin realizasiyası fəaliyyətin dayanmasına səbəb olur	1
Amillərin təsiri zəifdir	0,1–0,3
Amillərin təsiri ortadır	0,4–0,6
Amillərin təsiri güclüdür	0,7–0,9
Güclü və zəif tərəflərin intensivlik səviyyəsinin qiymətləndirilməsi şkalası (A_i)	
Təfsiri	Ball qiyməti
İntensivlik səviyyəsi yüksəkdir və çox güclü üstünlüyə malikdir	0.7-1
İntensivlik səviyyəsi yüksəkdir və kifayət qədər güclü üstünlüyə malikdir	0.4-0.7
Əhəmiyyətli dərəcədə olmayan üstünlük	0-0.4
Güclü və zəif tərəflərin qarşılıqlı əlaqəsinin qiymətləndirilməsi cədvəli (a_{ij})	
Təfsiri	Ball qiyməti
Amil əlverişli hadisələrdən istifadəyə tam imkan verir və ya təhlükələrin mənfi nəticələrinin qarşısını kəsir	5 və -5
Amil əlverişli imkanlardan istifadəyə kömək edir və ya təhlükələrin mənfi nəticələrindən qoruyur.	4, 3 və -4, -3
Amil əlverişli imkanlardan istifadəyə aşağı səviyyədə təsir edir və ya təhlükələrin mənfi nəticələrindən aşağı səviyyədə qoruyur	1, 2 və -1, -2

K_j göstəricisi sahənin fəaliyyətinə xüsusi imkan və təhlükələrin təsir əmsalının dəyərini göstərir və 0-dan 1-ə qədər qəbul edilmişdir (cədvəl 5).

P_j dəyəri spesifik imkanların və təhlükələrin baş vermə ehtimalını əks etdirir. P_j 0-dan 1-ə qədər dəyərlər qəbul edə bilər. Matrisi doldurarkən aşağıdakı miqyasdan istifadə etmək tövsiyə olunur (cədvəl 5).

A_i 0-dan 1-ə qədər bal şkaladan istifadə etməklə sahənin güclü və zəif tərəflərinin intensivliyi göstərilmişdir. Zəif cəhətlərin intensivliyinin qiymətləndirilməsi oxşar şəkildə, lakin mənfi işarə ilə aparılmışdır (cədvəl 5).

Matrislərin xanaları - a_{ij} imkanları asanlaşdırmaq və təhdidlərə qarşı mübarizə aparmaq üçün güclü tərəflərin qabiliyyətini, zəif tərəflər isə imkanların təsirini azaltmaq və təhdidləri gücləndirmək qabiliyyətini göstərir. Matris xanası - a_{ij} beş ballıq

şkaladan istifadə etməklə hər bir cüt faktor üçün onların qarşılıqlı əlaqəsi qiymətləndirilir. Düz asılılıqda a_{ij} -nin xalı müsbət və əksinə, tərs asılılıq olanda a_{ij} mənfi qiymət olur. Bununla yanaşı, faktorlar arasında olan əlaqə nə qədər güclü olarsa, a_{ij} -nin qiyməti bir o qədər yüksək olar. Qiymətləndirmə prosesini sadələşdirmək üçün cədvəl 5 -dəki şkaladan istifadə edilmişdir.

Bu göstəriciləri qiymətləndirərkən elektrotexnika sənayesi üçün spesifik faktorların real intensivliyi nəzərə alınmış, eyni zamanda bu, artıq intensivlik sütununda (A_j) nəzərə alınmış (Cədvəl 6 - əlavə), yəni nominal müəyyən edilmiş amillərin güclü və ya zəifliyinin müəyyən edilmiş imkan və ya təhlükələrə təsiri ilə bağlı ekspert qiymətləndirmələri aparılmışdır. Ekspert qiymətləndirilməsinə nümunə kimi cədvəl 6 əlavə olunmuşdur.

Nəticədə kompleks parametrlər hesablanaraq, orijinal matrisin çevrilməsi metodologiyaya uyğun olaraq, aşağıdakı düstura əsasən həyata keçirilmişdir:

$$A_{ij} = A_i K_j P_j a_{ij}$$

Tərtib edilmiş amillər arasındakı qarşılıqlı əlaqələr 3 iqtisadçı ekspert tərəfindən qiymətləndirilmişdir. Matrisin hər bir kəsişən kvadrantlarda güclü və zəif tərəflərinin imkanlardan istifadəsinə və təhlükələrdən qorunmasına təsirinin qiymətləndirilməsi (a_{ij}) aparılmışdır. Ekspertlər tərəfindən aparılmış qiymətləndirmələr matrisin sətir və sütunlarında yekunlaşdırılmışdır. Nəticə olaraq, hər bir xarici amillərin imkanları və xarici amillərin təhlükələri, elektrotexnika sənayesinin zəif və güclü tərəfləri arasında əlaqə qiymətləndirilərək GZİT-təhlilin ümumiləşdirilmiş nəticə matrisi qurulmuşdur (cədvəl 7 - əlavə). Yekun qiymətləndirmədə ekspertlər tərəfindən GZİT-təhlil üçün aparılmış qiymətləndirmənin nəticələri cədvəlinə əsasən hər bir ekspert üçün hesablanmış ayrı A_{ij} ümumiləşdirilərək, yəni nəticə etibarı ilə xarici amillərin imkanları üçün $A_{ij}(İ)$ – nin və xarici amillərin təhlükələri üçün $A_{ij}(T)$ -nin qiymətlərinin cəmi hesablanır və nəticəyə əsasən strategiya formalaşır.

Nəticə

GZİT-matrisdən alınan nəticələr göstərir ki, elektrotexnika sənayesinin zəif tərəflərinə kadr çatışmazlığı və ixtisaslı kadrların xaricə axını, iqtisadi böhran, qlobal elektrotexnika bazarında rəqabətin güclənməsi, idxal olunan xammalın və komponentlərin təchizatçılar tərəfindən qiymətinin artırılması, innovativ inkişafdan geri qalma, istehsal olunan milli məhsullara tələbatın azalması kimi təhlükələr yüksək təsir göstərir (cədvəl 7 - əlavə).

Elektrotexnika sənayesində olan potensial təhlükələrin aradan qaldırılması və bu sahədə olan imkanlardan yararlanması üçün güclü tərəflərindən istifadəsi üzrə stratejiya hazırlanmalıdır.

Matrisin nəticələri onu göstərir ki, elektrotexnika sənayesinin rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün işçi heyətin bu sahədə bilikləri və texniki bacarıqlarının artırılması, innovasiyaların dəstəklənməsi, elmi potensialın artırılmasına yönəldilmiş gələcək inkişaf siyasəti işlənib hazırlanmasına xüsusi diqqət ayrılmalıdır. Qeyd olunan proqrama əsasən, ölkədə elektrotexnika sahəsinin xarici qabaqcıl elektrotexnika müəssisələri ilə iqtisadi əməkdaşlıq, elektrotexnika sənayesinə dövlətin dəstəyi, innovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması, elektrotexnika məhsullarının çeşidinin genişləndirilməsi, keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və beynəlxalq standartlara uyğun olması kimi imkanlardan istifadə edərək təhlükələri neytrallaşdırmaq mümkün olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Baxışova N.N. “Elektrotexnika müəssisələrin rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi və strateji inkişafın formalaşması”
2. İsgəndərov R.K. Elmi-texniki tərəqqi: sosial-iqtisadi aspektlər; elm və təhsil Bakı-2010 səh.634.
3. Hüseynov, T. Firmanın iqtisadiyyatı-Bakı-2009 s.586.
4. Səmədzadə Z. Ə. iqtisadi ensiklopediya Bakı -2009 s. 2038.
5. Borisov A.B. Böyük iqtisadi lüğət. 2-ci nəşr, yenidən işlənmiş və genişləndirilmişdir. M.: Kitab aləmi, 2009.- 860 s.
6. Gelvanovski M., Jukovskaya.V., Trofimova.İ. Mikro, mezo və makro səviyyəli ölçülərdə rəqabət qabiliyyəti // Ros. ekon. Jurnal 2008. № 3. c.34.
7. Gvozdenko A. N. SWOT təhlili: Rusiya müəssisələrində tətbiq üsulları və tətbiqi imkanları. Marketing və marketing araşdırması. 2006. № 2. C. 144–156.
8. Yeqorova S.B. Çuvaş Universitetinin “İqtisadiyyat” jurnalı bülleteni. 2012. № 5.
9. Porter M. “Rəqabət strategiyası: sənaye və rəqiblərin təhlili metodologiyası” M.Alpina Business Books, 2005. 454 c.
10. Rubin Y.B. “Sahibkarlıqda rəqabətin konstruktiv nəzəriyyəsi haqqında M-2017. səh.608.
11. Emet GÜREL. SWOT ANALYSIS: A THEORETICAL REVIEW.
https://www.researchgate.net/publication/319367788_SWOT_ANALYSIS_A_THEORETICAL_REVIEW
11. Majekodunmi Samuel. AN OVERVIEW OF SWOT ANALYSIS THEORY AS A STRATEGIC MANAGEMENT INSTRUMENT
https://www.researchgate.net/publication/352879297_AN_OVERVIEW_OF_SWOT_ANALYSIS_THEORY_AS_A_STRATEGIC_MANAGEMENT_INSTRUMENT_1